

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

ШПУГАНІЧ ІРИНА ІГОРІВНА

УДК 347.19

БЛАГОДІЙНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Тернопіль – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Львівському національному університеті імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор
Яворська Олександра Степанівна,
Львівський національний університет ім. І. Франка,
завідувач кафедри інтелектуальної власності,
інформаційного та корпоративного права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
Федорченко Наталія Володимирівна,
Київський університет туризму, економіки і права
завідувач кафедри цивільного права та
правового забезпечення туризму

кандидат юридичних наук, доцент
Стефанчук Микола Олексійович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
старший науковий співробітник юридичного
факультету

Захист відбудеться «30» травня 2018 року о 9³⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 58.082.04 у Тернопільському національному економічному університеті за адресою: 46009, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11а, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Тернопільського національного економічного університету за адресою: 46009, м. Тернопіль, вул. Бережанська, 4.

Автореферат розіслано «27» квітня 2018 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

С. В. Банах

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Події останніх років на теренах нашої держави та у світі підкреслили особливу значущість та виняткову роль благодійної діяльності та благодійних організацій для світової спільноти та українського суспільства зокрема.

Особливий інтерес до аналізованої проблематики та необхідність здійснення подальших наукових досліджень у сфері правового регулювання діяльності благодійних організацій в Україні зумовлені наявністю цілої низки теоретичних та практичних правових проблем. Прийнятий у 2012 році Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» удосконалив підхід до розуміння правового статусу благодійної організації як юридичної особи приватного права. Втім, сучасні потреби та реалії економічного життя, законодавчі прогалини та колізії, існування позитивного зарубіжного досвіду в регулюванні досліджуваних правовідносин та й багатогранність самої теми, зумовили необхідність вкотре переглянути вироблену наукою та закріплену законодавцем точку зору на вказану проблематику.

Проблеми здійснення благодійної діяльності та правового статусу благодійних організацій були предметом наукових пошуків українських та зарубіжних вчених, зокрема, на рівні кандидатських дисертацій: О. Ю. Літвіної, В. О. Чепурнова – правовий статус благодійних організацій за законодавством України; О. О. Кожушко – адміністративно-правове регулювання порядку створення та діяльності благодійних організацій в Україні; Р. А. Сербин – публічно-правове адміністрування благодійництва в Україні; В. О. Русских – адміністративно-правові засади діяльності благодійних організацій; І. В. Литвин – приватноправове регулювання благодійної діяльності в країнах Європи. Для обґрунтування сформульованих у роботі теоретичних положень автор опирається на наукові результати, отримані українськими та зарубіжними ученими, серед яких В. Луць, Р. Шишка, В. Борисова, К. Кацюба, З. Ромовська, О. Зозуляк, О. Хортюк, Р. Стефанчук, О. Яворська, М. Галянтич, В. Кочин, І. Спасибо-Фатеева, Я. Буздуган, О. Дзера, Р. Майданик, В. Коссак, О. Марченко, О. Ільченко, Х. Коновеичук, Н. Козлова, Ф. Ступак, М. Омецінська, Р. Апресян, А. Кумарітова, Д. Лещенко, І. Жигалкін, В. Піддубна та ін.

Незважаючи на ґрунтовні розробки, більшість з них базується на нормах законодавства України, що втратило свою чинність, або ж розглядають благодійні організації з позиції адміністративного права чи як економічних або ж соціальних суб'єктів, є зарубіжними науковими дослідженням. Таким чином комплексні дослідження благодійних організацій як юридичних осіб та їх участь у цивільних правовідносинах в Україні досі відсутні.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що проблеми, пов'язані зі створенням, діяльністю та припиненням благодійних організацій як центральних суб'єктів здійснення благодійної діяльності, є актуальними із теоретичного та практичного аспектів, а тому доцільним є їх дослідження на рівні дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тему дисертаційного дослідження затверджено на Вченій раді Львівського

національного університету ім. І. Франка (протокол № 38/2 від 25.02.2015 р.). Дисертаційна робота виконана в межах планових тем науково-дослідної роботи кафедри цивільного права та процесу («Удосконалення механізму правового регулювання у світлі новелізації цивільного законодавства», номер державної реєстрації – 0112U003754) й кафедри інтелектуальної власності, інформаційного та корпоративного права («Проблеми охорони і захисту прав інтелектуальної власності», номер державної реєстрації – 0116U001651) юридичного факультету Львівського національного університету ім. І. Франка.

Мета дослідження полягає у визначенні та вирішенні комплексу теоретичних та практичних проблем, встановленні закономірностей та особливостей цивільно-правового регулювання статусу благодійних організацій, напрямів та видів здійснення ними благодійної діяльності, а також розробці рекомендацій щодо удосконалення національного законодавства у цій сфері.

Досягнення цієї мети обумовлює необхідність вирішення таких *завдань*:

- сформулювати поняття і ознаки благодійної діяльності з урахуванням новел вітчизняного законодавства;
- надати характеристику видів здійснення благодійної діяльності;
- сформулювати поняття благодійної організації та її основні ознаки;
- проаналізувати та розмежувати види благодійних організацій, дослідити характерні риси кожного з них;
- охарактеризувати процедуру створення благодійної організації;
- дослідити право- та дієздатність благодійної організації;
- розкрити сутність правового режиму майна благодійної організації;
- визначити особливості договорів, що укладаються у сфері благодійності;
- з'ясувати порядок, процедуру та правові наслідки припинення благодійної організації;
- проаналізувати право країн ЄС та інших зарубіжних держав щодо правового статусу благодійних організацій та узагальнити кращі світові стандарти для їх впровадження у національне законодавство з метою ефективного правового регулювання;
- запропонувати шляхи вирішення практичних проблем, що виникають на етапах створення та припинення благодійних організацій;
- сформулювати науково обґрунтовані пропозиції щодо удосконалення правового регулювання статусу благодійних організацій як суб'єктів цивільного права.

Об'єктом дослідження є цивільно-правові відносини, які виникають в процесі створення, діяльності та припинення благодійних організацій в Україні.

Предметом дослідження є наукові погляди, ідеї, концепції, теорії, нормативно-правові акти України та зарубіжних країн, матеріали юридичної практики, що стосуються благодійних організацій як суб'єктів цивільного права.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження склали дві групи методів: загальнонаукові та спеціальні. З-поміж загальнонаукових методів найбільше застосовувалися діалектичний та системний. Особливо чітко можна прослідкувати їх використання в процесі дослідження поняття

благодійної діяльності та благодійних організацій, їх характерних ознак та видів, а також при визначенні місця аналізованих організацій серед інших юридичних осіб, їх організаційно-правових форм та видів.

Формально-юридичний метод використано при аналізі нормативно-правових актів України та зарубіжних держав у сфері благодійництва. Використання історичного методу дало змогу дослідити процеси становлення та розвитку вчення і законодавства про благодійні організації як юридичних осіб приватного права.

За допомогою порівняльно-правового методу було здійснено порівняльну характеристику чинних іноземних та вітчизняних актів, що в результаті сприяло формуванню чітких висновків щодо можливості імплементації окремих норм в українське законодавство. Також цей метод був використаний для з'ясування співвідношення положень загальних та спеціальних нормативних актів України. Метод тлумачення правових норм застосовувався в процесі написання всієї роботи, а особливо в частині дослідження правового режиму майна благодійної організації та окреслення положень договорів, що укладаються в процесі здійснення благодійної діяльності.

В дисертаційному дослідженні використано також низку прийомів наукового пізнання, зокрема: узагальнення, індукція, дедукція, синтез, аналіз тощо. Використання прийомів моделювання та прогнозування дало змогу розробити пропозиції щодо вирішення існуючих практичних проблем у діяльності благодійних організацій.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлена тим, що у цій роботі вперше проведено системний аналіз теоретичних та практичних проблем, що виникають в процесі створення, діяльності і припинення благодійних організацій як юридичних осіб. На основі здійсненого комплексного цивільно-правового дослідження обґрунтовано нові наукові положення та розроблено рекомендації прикладного характеру для удосконалення правового регулювання статусу благодійних організацій в Україні.

Автором сформульовано низку таких положень, висновків та пропозицій, що виносяться на захист:

вперше:

– запропоновано встановити на законодавчому рівні напрями, в яких здійснення благодійної діяльності заборонено. Чинне законодавство України містить вичерпний перелік сфер благодійної діяльності. З урахуванням загальнодозвільного принципу правового регулювання вважаємо доцільно встановити відкритий перелік сфер здійснення благодійної діяльності та закріпити положення, відповідно до якого забороняється провадити благодійну діяльність для цілей та у сферах, що суперечать публічному порядку, принципам гуманності і моралі, а також чинному законодавству України, зокрема, спрямовані на приниження честі та гідності особи, посягання на права та свободи людини, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, пропаганду війни, насильства, порушення суверенітету і територіальної цілісності України, пропаганду комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та їхньої символіки тощо;

– здійснено поділ ознак благодійної організації на дві групи: загальні та спеціальні. Загальними наділені всі юридичні особи приватного права, тоді як спеціальні характеризують особливості благодійних організацій. До цієї групи ознак пропонується відносити такі: 1) мета – здійснення благодійної діяльності; 2) особлива спрямованість одержаного прибутку, неможливість його розподілу між засновниками, учасниками, представниками трудового колективу тощо; 3) специфічне коло правонаступників у випадку реорганізації, а також цільовий характер використання майна, що залишилося під час ліквідації;

– з метою забезпечення законних прав та інтересів бенефіціарів та благодійників вказано, що характер правовідносин цих осіб із організацією, що припиняється, відрізняється від звичних зобов'язальних відносин, що існують між кредитором та боржником. Запропоновано в процесі ліквідації благодійної організації зобов'язання перед бенефіціарами та благодійниками виконувати першочергово до задоволення вимог кредиторів благодійної організації, що ліквідується. Доведено доцільність покладення на ліквідаційну комісію (ліквідатора) благодійної організації таких додаткових обов'язків: 1) забезпечити припинення здійснення всіх видів благодійної діяльності з моменту прийняття рішення про ліквідацію організації; 2) виконати до моменту складення проміжного балансу матеріальні зобов'язання благодійної організації перед бенефіціарами, не виконані на момент прийняття рішення про ліквідацію; 3) повідомити благодійників, чії пожертви не були використані благодійною організацією на досягнення цілей, визначених у договорі, про можливість повернення таких пожертв. Вимоги благодійників про повернення невикористаних за призначенням пожертв, щодо яких було прийнято рішення ліквідаційної комісії (ліквідатора) про їх задоволення включаються до проміжного балансу та задовольняються першочергово до задоволення вимог кредиторів благодійної організації, що ліквідується;

– обґрунтовано доцільність закріплення на законодавчому рівні можливості формування ендавменту не лише за рахунок коштів та цінних паперів, але й іншого рухомого та нерухомого майна. В такому разі сформований ендавмент передаватиметься в управління на підставі договору, укладеного між благодійником (установник управління) та управителем. Такий договір є різновидом договору управління майном, що закріплений у гл. 70 ЦК України, і за правовою природою є реальним, оплатним, двосторонньо зобов'язуючим (взаємним) та строковим. Вигодонабувачем за договором може бути благодійник або інша визначена ним особа. Благодійна організація у зазначених правовідносинах може бути як установником управління, так і вигодонабувачем;
удосконалено:

– визначення поняття благодійної організації. Запропоновано визначати її як непідприємницьку юридичну особу приватного права, основною метою якої є здійснення благодійної діяльності;

– положення щодо права благодійних організацій на власну символіку, що закріплено у ЦК України. З огляду на низку важливих функцій, що виконує символіка, зокрема, ідентифікує організацію, вказує на її завдання, напрями та сфери діяльності тощо, запропоновано закріпити у право благодійної організації

мати власну символіку в Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації». При цьому державну реєстрацію такої символіки доцільно проводити відповідно до норм Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань»;

– положення про порядок використання активів (доходів) благодійної організації на покриття адміністративних витрат. На противагу законодавчо закріпленому праві використовувати 20% доходу у поточному році на фінансування адміністративних витрат, обґрунтована неприпустимість використання при цьому цільових активів (доходів) благодійної організації (благодійних пожертв, грантів тощо). Вказано також на доцільність встановлення заборони спрямування таких активів (доходів) на покриття інших витрат, зокрема, на погашення заборгованості за позикою чи кредитом, виконання судових рішень про стягнення коштів тощо;

– положення щодо примусового припинення благодійної організації на підставі рішення суду у разі використання активів з порушенням Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації». На противагу законодавчо закріпленій тривалості правопорушення (12 місяців) запропоновано кожен факт вчинення правопорушення визначати як підставу звернення до суду про примусове припинення благодійної організації. При розгляді таких справ суд має надати належну правову оцінку з огляду на сукупність всіх обставин справи;

дістали подальший розвиток ідеї та положення:

– щодо права благодійної організації здійснювати господарську діяльність. Обґрунтовано, що дохід від такої діяльності спрямовується на досягнення основної мети, покриття адміністративних витрат і не підлягає розподілу між засновниками, учасниками, працівниками (крім оплати їхньої праці, нарахування єдиного соціального внеску), членами органів управління організації та іншими пов'язаними з ними особами;

– про доцільність впровадження ефективної системи контролю за цільовим використанням благодійних пожертв, зібраних у скриньки. Запропоновано закріпити в Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» вимоги щодо опломбування відповідної скриньки індикаторною пломбою банку, в якому відкрито рахунок благодійної організації, бенефіціара або його законного представника. Відповідні дії щодо опломбування, перевірки цілісності скриньки та пломб, її розпломбування, виїмки та перерахунку коштів повинні здійснюватися у приміщенні банку його працівником за участю особи, що здійснювала публічний збір пожертв від власного імені чи від імені або на користь благодійної організації, іншого бенефіціара або його законного представника. Зібрані кошти вносяться на поточний рахунок особи, на користь якої здійснювався збір, та повинні бути використані на досягнення цілей, для яких проводився збір. Спрямування цих коштів на фінансування адміністративних та інших витрат благодійної організації, бенефіціара або його законного представника не допускається. У разі порушення зазначених вимог винні особи притягуються до відповідальності у встановленому законом порядку;

– про об'єднання благодійних організацій. Хоча їх статус на законодавчому рівні не конкретизується, вказано на доцільність їх створення на договірних

засадах з або без одержання ними статусу юридичної особи. У разі створення об'єднання благодійних організацій як юридичної особи його установчі документи повинні відповідати закріпленим у законодавстві України вимогам.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вироблені на базі проведеного дослідження положення, висновки та рекомендації можуть бути використані в таких напрямках: 1) у *законотворчій діяльності* – при розробці нових та в процесі внесення змін і доповнень до чинних нормативно-правових актів України; 2) у *правозастосовній практиці* – у процесі створення, діяльності та припинення благодійних організацій, діяльності органів державної влади, юридичних компаній в процесі консультування фізичних та юридичних осіб; 3) у *науково-дослідній роботі* – при подальших дослідженнях правового статусу благодійних організацій та непідприємницьких юридичних осіб загалом; 4) у *навчальному процесі* – при викладанні курсів «Цивільне право України» та «Господарське право України», а також в процесі підготовки навчальних посібників, підручників та іншої навчально-методичної літератури.

Особистий внесок здобувач. Дисертаційне дослідження проведене автором особисто. Наукові результати проведеної роботи, сформульовані висновки, пропозиції та рекомендації обґрунтовані на базі власного аналізу автором вітчизняного та зарубіжного законодавства, правової літератури та практики.

Апробація результатів дисертації. Результати дисертаційного дослідження обговорювалися на кафедрі інтелектуальної власності, інформаційного та корпоративного права юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка. Окремі положення та висновки було висвітлено в процесі проведення науково-практичного круглого столу на тему: «Удосконалення правового регулювання статусу непідприємницьких організацій в Україні» (м. Київ, 2014 р.), міжнародної науково-практичної конференції «Громадянське суспільство в Україні: проблеми забезпечення правотворчої діяльності» (м. Харків, 2016 р.), XXIII звітної науково-практичної конференції «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (м. Львів, 2017 р.), міжнародної науково-практичної конференції «Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та законодавства» (м. Київ, 2017 р.), другої всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного та ІТ права» (м. Львів, 2017 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення й висновки дисертації відображені в 11 наукових працях, зокрема у 5 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України, 1 статті – у науковому періодичному фаховому виданні іншої держави, та в 5 тезах доповідей на наукових конференціях.

Структура і обсяг дисертації зумовлені метою та завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують 10 підрозділів, висновків і списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 215 сторінок. Список використаних джерел нараховує 177 найменувань і викладений на 17 сторінках. Один додаток міститься на 2 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано вибір теми дисертаційного дослідження, визначено зв'язок із науковими програмами, планами, темами, визначено мету й завдання, об'єкт і предмет роботи, охарактеризовано методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, подано відомості про їх апробацію, структуру й обсяг дисертації.

Розділ 1 «Загальнотеоретична характеристика благодійної діяльності та благодійних організацій в Україні» присвячений аналізу сучасного стану законодавчого регулювання благодійної діяльності та правового статусу благодійних організацій в Україні та країнах ЄС. Підрозділ 1.1 *«Поняття та ознаки благодійної діяльності за законодавством України»* розкриває поняття та сутнісні характеристики благодійної діяльності як одного із видів соціальної діяльності. Запропоновано закріпити на законодавчому рівні відкритий перелік сфер благодійної діяльності з одночасним визначенням цілей та напрямів, в яких забороняється її здійснення. Доцільно в Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» заборонити здійснення благодійної діяльності у сферах чи для цілей, що суперечать публічному порядку, принципам гуманності і моралі, а також чинному законодавству України, зокрема, спрямовану на приниження честі та гідності особи, посягання на права та свободи людини, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, пропаганду війни, насильства, порушення суверенітету і територіальної цілісності України, пропаганду комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та їхньої символіки тощо.

У підрозділі 1.2 *«Види благодійної діяльності»* проаналізовано законодавчі норми, що визначають види благодійної діяльності, й розкрито наукові та практичні проблеми їх здійснення. Аргументовано, що визначені у Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» види благодійної діяльності за своєю суттю є способами її здійснення. Вказано, що благодійні організації вправі провадити благодійну діяльність, обираючи види та способи, не заборонені законом, що обґрунтовує недоцільність закріплення на законодавчому рівні чіткого переліку видів благодійної діяльності.

У підрозділі 1.3 *«Поняття та ознаки благодійної організації як юридичної особи»* виділено дві групи ознак, притаманних благодійним організаціям: загальні та спеціальні. З'ясовано, що загальними ознаками наділені всі юридичні особи, ними є: організаційна єдність; майнова відокремленість; самостійна майнова відповідальність; наявність цивільної право- та дієздатності; здатність юридичної особи діяти в цільному обороті від власного імені, зокрема самостійно бути позивачем і відповідачем у суді; здійснення діяльності на підставі установчих документів. Встановлено, що спеціальні ознаки характеризують благодійні організації як особливих суб'єктів цивільного права і до них запропоновано віднести такі: мета – здійснення благодійної діяльності; особлива спрямованість одержаного прибутку, неможливість його розподілу між засновниками, учасниками, представниками трудового колективу тощо; специфічне коло правонаступників у випадку реорганізації, а також цільовий характер використання майна, що залишилося під час ліквідації.

З урахуванням наведених ознак запропоновано визначати благодійну організацію як непідприємницьку юридичну особу приватного права, основною метою якої є здійснення благодійної діяльності.

Висловлено позицію про доцільність деталізації ч. 4 ст. 16 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» щодо напрямів використання доходу (прибутку) від здійснюваної господарської діяльності. Вказано, що такий дохід (прибуток) спрямовується на досягнення основної мети, покриття адміністративних витрат і не підлягає розподілу між засновниками, учасниками, працівниками (крім оплати їхньої праці, нарахування єдиного соціального внеску), членами органів управління організації та іншими пов'язаними з ними особами.

У підрозділі 1.4 «*Види благодійних організацій*» проаналізовано різновиди благодійних організацій, закріплених у Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації». Запропоновано розглядати благодійне товариство та благодійну установу як різновиди закріплених у ЦК України організаційно-правових форм юридичних осіб. Сукупність ознак, які характеризують благодійний фонд як вид благодійних організацій, вказує на неможливість визнання його окремою організаційно-правовою формою юридичних осіб. Доведено, що благодійні фонди належать до категорії непідприємницьких товариств.

Досліджено статус об'єднань благодійних організацій, який не конкретизований на законодавчому рівні. Обґрунтовано можливість створення таких об'єднань на договірних засадах з або без одержання ними статусу юридичної особи. У разі створення об'єднання благодійних організацій як юридичної особи його установчі документи повинні відповідати закріпленим у законодавстві України вимогам.

У **Розділі 2 «Цивільно-правове регулювання порядку створення та провадження діяльності благодійними організаціями»** з'ясовано етапи створення благодійної організації та особливості здійснення нею благодійної діяльності. Підрозділ 2.1 «*Порядок створення та установчі документи благодійної організації*» містить аналіз порядку заснування благодійної організації. Установчі документи благодійних організацій є важливими нормативними актами локального характеру та регламентують діяльність цих організацій, деталізуючи норми чинного законодавства України. Встановлено, що між нормами ГК України та Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» існує колізія в частині визначення засновників благодійної організації та затвердження її установчих документів. Запропоновано усунути такі неузгодженості шляхом внесення змін у ч. 1, 3, 4 ст. 131 ГК України, виклавши у їх такій редакції:

«1. Засновниками благодійних організацій можуть бути дієздатні фізичні та юридичні особи, крім органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших юридичних осіб публічного права.

4. Благодійна організація діє на основі установчих документів, що затверджуються засновником (засновниками) або уповноваженими ними особами, і є непідприємницькою юридичною особою приватного права.»

У підрозділі 2.2 *«Цивільна правоздатність та дієздатність благодійної організації»*, опираючись на приписи ЦК України, обґрунтована наявність у благодійної організації універсальної правоздатності. Проведено детальний аналіз особистих немайнових прав благодійної організації, зокрема, права на недоторканність її ділової репутації, на найменування, символіку тощо. Встановлено, що символіка вирізняє одну благодійну організацію з-поміж інших, може вказувати на її цілі, завдання, бенефіціарів, сфери діяльності тощо. Відповідно до чинного законодавства України благодійна організація може мати власну символіку, яка, однак, не реєструється у встановленому законом порядку. Запропоновано доповнити Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» окремою статтею, в якій визначити загальні вимоги до символіки благодійної організації, її затвердження та використання.

У підрозділі 2.3 *«Правовий режим майна благодійних організацій»* проаналізовано джерела формування майна благодійної організації та можливі напрями його використання. Встановлено, що чинне законодавство України не містить обмежень щодо джерел активів (доходів) майна благодійної організації. На противагу зазначеному, Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» забороняє використання більше як 20 відсотків доходів у поточному році на фінансування адміністративних витрат. Незважаючи на наведене, вважаємо, що благодійна пожертва, грант є цільовими активами благодійної організації і повинні використовуватися виключно для досягнення наперед обумовлених у договорі цілей. Таким чином обґрунтовано доцільність встановлення в Законі загальної заборони спрямування благодійних пожертв, грантів та інших цільових коштів і майна благодійної організації на покриття адміністративних та інших витрат, зокрема, на погашення заборгованості за позикою чи кредитом, виконання судових рішень про стягнення коштів тощо.

У підрозділі висвітлено теоретичні та практичні проблеми, пов'язані з публічним збором благодійних пожертв у спеціальні скриньки. Акцентовано на доцільності прийняття змін до чинного Закону, покликаних деталізувати процес збору та використання пожертв, зробити його максимально відкритим, прозорим та підзвітним.

Підрозділ 2.4 *«Договори у сфері благодійництва»* присвячений аналізу окремих договорів, що укладаються в процесі діяльності благодійної організації. Детально досліджено договір благодійної пожертви як основний регулятор відносин між благодійником, благодійною організацією та бенефіціаром. Такий договір є реальним, безвідплатним та односторонньо зобов'язуючим. Він може бути укладений на користь третьої особи (бенефіціара), якщо в подальшому пожертва повинна бути передана визначеній особі. Запропоновано закріпити у Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» граничний строк використання благодійної пожертви, обмеживши його одним роком з моменту отримання пожертви, якщо інше не встановлено договором між благодійником та бенефіціаром. Винятком із зазначеного правила є ситуація, коли благодійна пожертва передається на формування благодійного ендавменту.

Особливу увагу присвячено дослідженню такої правової категорії як благодійний ендавмент. Наголошено, що неналежне нормативно-правове

забезпечення відносин щодо формування та управління благодійними ендавментами обумовлює відсутність його практичного використання. Запропоновано розширити об'єктний та суб'єктний склад зазначених правовідносин, надати можливість благодійним організаціям самостійно формувати за рахунок коштів, цінних паперів та іншого рухомого і нерухомого майна ендавменти та передавати їх в управління на підставі договору. В такому разі договір управління ендавментом слід розглядати як різновид договору управління майном, урегульований нормами гл. 70 ЦК України. Такий договір є реальним, оплатним, двосторонньо зобов'язуючим (взаємним) та строковим.

У **Розділі 3 «Правові підстави та наслідки припинення благодійної організації»** досліджено підстави й порядок припинення благодійної організації в добровільному та примусовому порядку, з та без правонаступництва, а також напрями використання активів організації, що ліквідується, після задоволення вимог її кредиторів.

У підрозділі 3.1 *«Правові підстави та порядок припинення благодійної організації»* висвітлено закріплений в законодавстві України порядок припинення благодійної організації як юридичної особи приватного права. Вказано, що спеціальні випадки винесення судом рішення про припинення благодійної організації містяться у Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації». Обґрунтовано, що при постановленні судового рішення про ліквідацію благодійної організації у зв'язку з використанням нею активів (доходів) всупереч вимогам Закону тривалість (12 місяців) зазначених дій, як це визначено у Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», не може слугувати єдиним критерієм, а кожен конкретний випадок порушення повинен розглядатися і оцінюватися судом з огляду на сукупність всіх обставин справи.

Окрему увагу приділено питанню задоволення вимог кредиторів благодійної організації, а також дослідженню проблеми забезпечення законних прав та інтересів благодійників та бенефіціарів, зобов'язання перед якими не були виконані на момент прийняття рішення про ліквідацію. Запропоновано покласти на ліквідаційну комісію (ліквідатора) додаткові обов'язки, пов'язані із: 1) припиненням здійснення благодійною організацією, що ліквідується, всіх видів благодійної діяльності з моменту прийняття рішення про ліквідацію; 2) виконанням до складення проміжного балансу матеріальних зобов'язань благодійної організації перед бенефіціарами, не виконаних до моменту прийняття рішення про ліквідацію; 3) поверненням благодійникам їх пожертв, які не були використані благодійною організацією на досягнення цілей, визначених у договорі, якщо вони заперечують проти передання пожертв визначеним благодійним організаціям.

Підрозділ 3.2 *«Правові наслідки припинення благодійної організації»* присвячений дослідженню правових наслідків реорганізації та ліквідації благодійної організації. Встановлено, що правонаступниками благодійної організації можуть бути лише одна або кілька благодійних організацій. Доведено, що у разі ліквідації активи, що залишилися після задоволення вимог кредиторів, мають бути передані одній або кільком благодійним організаціям. Обґрунтовано,

що такі організації можуть бути визначені в установчих документах, рішенні уповноваженого органу управління або ліквідаційної комісії (ліквідатора), рішенні суду. У разі відсутності таких благодійних організацій активи, що залишились, спрямовуються до Державного бюджету України.

ВИСНОВКИ

В роботі здійснено комплексний науковий аналіз юридичної літератури та законодавства, спрямований на виявлення та вирішення низки теоретичних і практичних проблем щодо визначення правового статусу благодійних організацій як суб'єктів цивільного права. За результатами проведеного комплексного дослідження сформульовано такі основні висновки:

1. Досліджено низку нормативно-правових актів України, що регулюють правовідносини щодо провадження благодійної діяльності. Встановлено, що законодавство України у сфері благодійності загалом ефективно урегульовує досліджувані правовідносини та відповідає сучасним європейським підходам. Однак, комплексний аналіз чинних правових норм та практики їх застосування дозволяє стверджувати про наявність певних суперечливих підходів та колізій. Для їх усунення та з метою підвищення ефективності правового регулювання здійснюваної благодійної діяльності обґрунтована низка пропозицій, зокрема, щодо необхідності уніфікації термінології шляхом виключення визначення поняття «благодійна діяльність» із Закону України «Про Товариство Червоного Хреста в Україні».

На підставі проведеного аналізу нормативного визначення благодійної діяльності запропоновано виокремлювати такі її ознаки: 1) добровільність; 2) надання у формі особистої та/або майнової допомоги; 3) непередприємницький характер; 4) цільова спрямованість.

2. На противагу відображеному у нормі ст. 3 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» правовому підходу та з урахуванням загальнодозвільного принципу правового регулювання, який є центральним у приватних правовідносинах, вказано на доцільність закріплення у Законі відкритого переліку сфер та видів благодійної діяльності. Водночас обґрунтовано необхідність визначення цілей та сфер, в яких забороняється провадити таку діяльність. До них пропонується віднести ті, що суперечать публічному порядку, принципам гуманності і моралі, а також чинному законодавству України, зокрема, спрямовані на приниження честі та гідності особи, посягання на права та свободи людини, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, пропаганду війни, насильства, порушення суверенітету і територіальної цілісності України, пропаганду комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та їхньої символіки тощо.

3. На підставі дослідження наукових концепцій та поглядів вітчизняних та зарубіжних вчених на ознаки та правову природу юридичних осіб загалом та благодійних організацій зокрема, виокремлено дві групи ознак, що притаманні благодійній організації:

1) загальні, якими наділені всі юридичні особи: організаційна єдність; майнова відокремленість; самостійна майнова відповідальність; наявність

цивільної право- та дієздатності; здатність юридичної особи діяти в цільному обороті від власного імені, зокрема самостійно бути позивачем і відповідачем у суді; здійснення діяльності на підставі установчих документів;

2) спеціальні, що характеризують благодійні організації як особливих суб'єктів цивільного права: мета – здійснення благодійної діяльності; особлива спрямованість одержаного прибутку, неможливість його розподілу між засновниками, учасниками, представниками трудового колективу тощо; специфічне коло правонаступників у випадку реорганізації, а також цільовий характер використання майна, що залишилося під час ліквідації.

З урахуванням комплексу ознак, притаманних благодійній організації, запропоновано визначати її як непідприємницьку юридичну особу приватного права, основною метою якої є здійснення благодійної діяльності.

4. Встановлено, що виокремлені в Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» такі види благодійних організацій як благодійне товариство та благодійна установа характеризуються визначальними рисами, притаманними закріпленім у ЦК України організаційно-правовим формам юридичних осіб. Благодійне товариство та благодійна установа є різновидами таких організаційно-правових форм юридичних осіб як товариство та установа. За сукупністю законодавчо визначених ознак благодійний фонд не може бути визнаний окремою організаційно-правовою формою юридичних осіб. Втім, з огляду на характерні ознаки цей вид благодійних організацій належить до категорії непідприємницьких товариств.

Водночас акцентовано на необхідності формування та відображення у законодавстві України системи організаційно-правових форм власне непідприємницьких юридичних осіб.

Обґрунтована доцільність відображення у Статистичному класифікаторі організаційних форм суб'єктів економіки організаційно-правових форм юридичних осіб, які закріплені у ЦК України. Це дозволить привести зміст Статистичного класифікатора організаційних форм суб'єктів економіки у відповідність до норм чинного законодавства України.

5. Встановлено, що положення ст. 131 ГК України, які визначають особливості статусу благодійних організацій, суперечать загальним положенням цивільного законодавства України щодо порядку затвердження установчих документів організації. До того ж, ч. 1 та 3 цієї статті в частині визначення засновників благодійної організації базуються на нормах Закону України «Про благодійництво та благодійні організації», який втратив свою чинність. З урахуванням зазначеного, обґрунтовано доцільність закріплення у ГК України положення про те, що засновниками благодійних організацій можуть бути дієздатні фізичні та юридичні особи, крім органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших юридичних осіб публічного права, а установчі документи цієї організації затверджуються засновниками або уповноваженими ними особами.

6. Вказано, що благодійна організація як юридична особа приватного права наділена універсальною правоздатністю.

Досліджено право на символіку як одне із особистих немайнових прав благодійної організації, яким вона володіє відповідно до приписів ЦК України.

Акцентовано, що законодавством України не закріплено право благодійної організації на реєстрацію її символіки як це встановлено для громадських об'єднань, організацій роботодавців, політичних партій тощо. Символіка благодійної організації не лише індивідуалізує благодійну юридичну особу, але й може вказувати на напрями та сфери її діяльності, визначені цілі, завдання тощо. Запропоновано закріпити у Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» право благодійної організації мати власну символіку, державна реєстрація якої відбуватиметься відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань».

7. Договір про благодійну пожертву є основним регулятором відносин між благодійником, благодійною організацією та бенефіціаром. Такий договір є реальним, безвідплатним та односторонньо зобов'язуючим. Він може бути укладений на користь третьої особи (бенефіціара), якщо в подальшому пожертва повинна бути передана визначеній особі. Істотною умовою цього договору є цілі, для досягнення яких надається відповідна пожертва. Таким чином нецільове використання пожертви є порушенням умов договору. При цьому не має значення повністю чи частково благодійна пожертва була спрямована на досягнення інших цілей, ніж закріплені в договорі. Зважаючи на законодавчо визначену можливість благодійних організацій провадити господарську діяльність без мети одержання прибутку, обґрунтовано доцільність встановлення в Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» загальної заборони спрямування цільових активів благодійної організації (благодійних пожертв, грантів тощо) на покриття адміністративних та інших витрат, зокрема, на погашення заборгованості за позикою чи кредитом, виконання судових рішень про стягнення коштів тощо.

8. Доведено необхідність деталізації положень Закону щодо публічного збору благодійних пожертв у скриньки з метою впровадження ефективної системи контролю за цільовим використанням зібраних пожертв. Вказано на доцільність закріплення в Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» вимоги щодо опломбування відповідної скриньки індикаторною пломбою банку, в якому відкрито рахунок благодійної організації, бенефіціара або його законного представника. Відповідні дії щодо опломбування, перевірки цілісності скриньки та пломб, її розпломбування, виїмки та перерахунку коштів повинні здійснюватися у приміщенні банку його працівником або працівником за участю особи, що здійснювала публічний збір пожертв від власного імені чи від імені або на користь благодійної організації, іншого бенефіціара або його законного представника. Отримані кошти вносяться на поточний рахунок особи, на користь якої здійснювався збір, та повинні бути використані на досягнення цілей, для яких проводився збір. Ці кошти не можуть бути використані на фінансування адміністративних та інших витрат благодійної організації, бенефіціара або його законного представника.

9. Обґрунтовано потребу удосконалення такої правової категорії як благодійний ендавмент. Акцентовано на доцільності закріплення на законодавчому рівні можливості формування ендавменту не лише за рахунок

коштів та цінних паперів, але й іншого рухомого та нерухомого майна. Відповідно сформований ендавмент доцільно передавати в управління на підставі договору, укладеного між благодійником (установник управління) та управителем. Встановлено, що договір управління благодійним ендавментом є різновидом договору управління майном, який урегульований нормами гл. 70 ЦК України. Йому притаманні всі ті ж ознаки та характеристики, що і договору управління майном: він є реальним, оплатним, двосторонньо зобов'язуючим (взаємним) та строковим. Вигодонабувачем за договором може бути благодійник або інша визначена ним особа. Благодійна організація у зазначених правовідносинах може бути як установником управління, так і вигодонабувачем.

10. Аргументовано, що випадки винесення судом рішення про примусове припинення благодійної організації, що закріплені у ст. 27 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», повинні розглядатися крізь призму відповідальності такої організації. Акцентовано на тому, що використання благодійною організацією активів (доходів) з порушенням вимог Закону може бути підставою винесення судом рішення про примусове припинення такої організації. На відміну від законодавчо закріпленої тривалості правопорушення (12 місяців) запропоновано кожен окремий факт правопорушення розцінювати як підставу звернення до суду про примусове припинення благодійної організації. При розгляді таких справ суд має надати належну правову оцінку з огляду на сукупність всіх обставин справи.

Неможливість самостійної ліквідації або реорганізації благодійної організації не може бути підставою постановлення судового рішення про припинення організації як спосіб притягнення її до відповідальності за правопорушення у сфері благодійності, що обумовлює потребу внесення змін у ст. 27 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації».

З урахуванням диспозитивних засад правового регулювання доведено можливість примусового припинення благодійної організації виключно у формі її ліквідації.

11. Досліджено механізм забезпечення законних прав та інтересів бенефіціарів та благодійників в процесі припинення благодійних організацій. Вказано, що характер правовідносин цих осіб із організацією, що припиняється, відрізняється від звичних зобов'язальних відносин, що існують між кредитором та боржником. Обґрунтовано, що законні права та інтереси бенефіціарів та благодійників обов'язково повинні бути враховані в процедурі ліквідації благодійної організації, незважаючи на закріплену у ст. 112 ЦК України черговість задоволення вимог кредиторів.

З метою забезпечення дотримання балансу прав та інтересів благодійників і бенефіціарів в процесі ліквідації запропоновано на законодавчому рівні встановити спеціальні обов'язки ліквідаційної комісії (ліквідатора) благодійної організації:

– забезпечити припинення здійснення всіх видів благодійної діяльності з моменту прийняття рішення про ліквідацію організації;

– виконати до моменту складення проміжного балансу матеріальні зобов'язання благодійної організації перед бенефіціарами, не виконані на момент прийняття рішення про ліквідацію;

– повідомити благодійників, чиї пожертви не були використані благодійною організацією на досягнення цілей, визначених у договорі, про можливість повернення таких пожертв. Вимоги благодійників про повернення невикористаних за призначенням пожертв, щодо яких було прийнято рішення ліквідаційної комісії (ліквідатора) про їх задоволення включаються до проміжного балансу та задовольняються першочергово до задоволення вимог кредиторів благодійної організації, що ліквідується.

Розроблено проект змін та доповнень до чинного законодавства України у сфері благодійної діяльності, зокрема:

I. Запропоновано внести такі зміни та доповнення до ГК України:

1. Частини 1 і 4 ст. 131 ГК України викласти у такій редакції: «1. Засновниками благодійних організацій можуть бути дієздатні фізичні та юридичні особи, крім органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших юридичних осіб публічного права.

4. Благодійна організація діє на основі установчих документів, що затверджуються *засновником (засновниками) або уповноваженими ними особами, і є непідприємницькою юридичною особою приватного права.*».

2. Частину 3 цієї статті виключити.

II. Запропоновано внести такі зміни та доповнення до ЦК України:

1. Доповнити п. 3 ч. 1 ст. 110 ЦК України словами «або іншого суб'єкта, визначеного законом».

III. Запропоновано внести такі зміни та доповнення до Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації»:

1. П. 2 ч. 1 ст. 1 Закону викласти у такій редакції: «благодійна діяльність – це добровільна особиста та/або майнова допомога для досягнення *не заборонених цим Законом* цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара;».

2. Уточнити редакцію ч. 1 ст. 3 Закону: «Цілями благодійної діяльності є сприяння законним інтересам бенефіціарів у сферах благодійної діяльності, *не заборонених* цим Законом, а також розвиток і підтримка цих сфер у *публічних* інтересах.».

3. Доповнити ч. 2 ст. 3 Закону, що визначає сфери благодійної діяльності пунктом 16 такого змісту: «16) інші сфери, не заборонені законом.».

4. Доповнити ст. 3 Закону частиною 4 такого змісту: «4. Забороняється здійснення благодійної діяльності у сферах чи для цілей, що суперечать публічному порядку, принципам гуманності і моралі, а також чинному законодавству України, зокрема, спрямованій на приниження честі та гідності особи, посягання на права та свободи людини, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, пропаганду війни, насильства, порушення суверенітету і територіальної цілісності України, пропаганду комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та їхньої символіки тощо.».

5. Викласти п. 3 ч. 1 ст. 1 Закону у такій редакції: «3) благодійна організація – *непідприємницька* юридична особа приватного права, основною метою якої є здійснення благодійної діяльності;».

6. Доповнити Закон новою статтею 11-1 такого змісту:

«Стаття 11-1. Символіка благодійних організацій

1. Благодійна організація може мати власну символіку (емблему, прапор), яка підлягає реєстрації відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань».

2. Символіка благодійної організації не повинна відтворювати:

1) державні символи України;

2) інші офіційні символи чи знаки, які використовуються державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування, державні та інші нагороди, печатки та інші відмітні знаки цих органів;

3) державні герби, прапори або офіційні назви інших держав;

4) ім'я або зображення фізичної особи без письмової згоди такої особи або її спадкоємців, засвідченої в установленому законом порядку, якщо інше не передбачено законом;

5) інші символи та знаки, використання яких обмежено законом.

3. Символіка благодійної організації має відрізнятися від зображення вже зареєстрованої символіки іншої благодійної організації.

4. Символіка благодійної організації затверджується уповноваженим органом управління благодійною організацією в порядку, визначеному її установчими документами.

5. Рішення про затвердження символіки має містити: вид символіки, її зображення та опис. Опис символіки повинен містити інформацію про кольори, масштаби та пропорції елементів символіки. Зображення символіки повинно містити повне або скорочене найменування благодійної організації.

6. Благодійна організація має право на використання власної символіки з дня її реєстрації. Забороняється використання зареєстрованої символіки благодійної організації фізичними та юридичними особами без згоди такої організації та для цілей, не пов'язаних з діяльністю такої благодійної організації.».

7. Доповнити ч. 3 ст. 16 Закону нормою: «Використання цільових активів благодійної організації (благодійних пожертв, грантів тощо) на покриття адміністративних та інших витрат, зокрема, на погашення заборгованості за позикою чи кредитом, виконання судових рішень про стягнення коштів тощо забороняється».

8. Деталізувати ч. 4 ст. 16 Закону, сформулювавши її таким чином: «4. Благодійні організації мають право здійснювати господарську діяльність, дохід (прибуток) від якої спрямовується на досягнення основної мети, *покриття адміністративних витрат і не підлягає розподілу між засновниками, учасниками, працівниками (крім оплати їхньої праці, нарахування єдиного соціального внеску), членами органів управління організації та іншими пов'язаними з ними особами.*».

9. Внести зміни у статтю 18 Закону, виклавши її у такій редакції:

«Стаття 18. Припинення благодійних організацій

1. Припинення благодійних організацій здійснюється відповідно до положень ЦК України з урахуванням особливостей, встановлених цим Законом.

2. Рішення про припинення благодійної організації приймає орган управління, уповноважений установчими документами благодійної організації.

Судове рішення про ліквідацію благодійної організації може бути постановлене за позовом державного реєстратора, спеціально уповноваженого органу з питань державної реєстрації або іншої заінтересованої особи, зокрема, у разі використання активів (доходів) благодійної організації з порушенням встановлених цим Законом вимог до здійснення благодійної діяльності або в інших випадках, визначених Законом.

3. Правонаступниками благодійної організації у разі її реорганізації має бути одна чи кілька благодійних організацій.».

10. Доповнити Закон статтею 18-1, виклавши її у такій редакції:

«Стаття 18-1. Особливості порядку ліквідації благодійних організацій

1. Ліквідаційна комісія (ліквідатор) зобов'язана:

1) забезпечити припинення здійснення всіх видів благодійної діяльності благодійною організацією з моменту прийняття рішення про її ліквідацію;

2) виконати матеріальні зобов'язання благодійної організації перед бенефіціарами, не виконані до моменту прийняття рішення про ліквідацію. Усі кошти та майно, що були передані благодійній організації для досягнення наперед визначених цілей, але не були використанні за призначенням на момент прийняття рішення про ліквідацію, повинні бути передані бенефіціарам до моменту складення проміжного балансу;

3) повідомити благодійників, чиї пожертви не були використані благодійною організацією на досягнення цілей, визначених у договорі, про можливість повернення таких пожертв. У такому разі строк звернення благодійників до благодійної організації, що ліквідується, не може бути меншим одного місяця з дня надходження відповідного повідомлення. Відповідні звернення благодійників розглядаються ліквідаційною комісією (ліквідатором) протягом 10-ти днів з моменту їх отримання. Вимоги благодійників про повернення невикористаних за призначенням пожертв, щодо яких було прийнято рішення про їх задоволення включаються до проміжного балансу та задовольняються першочергово до задоволення вимог кредиторів благодійної організації, що ліквідується.

Ліквідаційна комісія (ліквідатор) виконує інші завдання, покладені на неї законодавством України.

2. Активи, що залишаються під час ліквідації благодійних організацій після задоволення вимог їх кредиторів, мають бути передані одній чи кільком благодійним організаціям у порядку, встановленому установчими документами, або за рішенням суду.

3. У випадках, визначених законами України, та за умови відсутності благодійних організацій, зазначених у частині другій цієї статті, активи благодійної організації, що ліквідується, спрямовуються до Державного бюджету України.».

11. Викласти ч. 2 ст. 27 Закону у такій редакції: «2. Судове рішення про ліквідацію благодійної організації може бути постановлене за позовом державного реєстратора, спеціально уповноваженого органу з питань державної

реєстрації або іншої заінтересованої особи, зокрема, у разі використання активів (доходів) благодійної організації з порушенням встановлених цим Законом вимог до здійснення благодійної діяльності.»

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Шпуганич І. І. Благодійна діяльність за законодавством України: поняття та ознаки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 6. С. 74–78.

2. Шпуганич І. І. Благодійна організація як юридична особа: поняття та ознаки. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 1. С. 123–128.

3. Шпуганич І. І. Правові підстави припинення благодійної організації. *Молодий вчений*. 2016. № 11 (38). С. 356–360.

4. Шпуганич І. І. Порядок створення та установчі документи благодійних організацій за законодавством України. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2017. № 64. С. 166–174.

5. Шпуганич І. І. Поняття і правова природа договорів благодійної пожертви та благодійного гранту. *Право та державне управління: збірник наукових праць*. 2017. № 3 (28). С. 91–97.

6. Шпуганич І. І. Правове регулювання благодійних ендавментів в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія.: Юриспруденція*. 2017. № 28. С. 100–103.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Бобик І. І. Поняття та ознаки благодійних організацій як учасників цивільних правовідносин. *Удосконалення правового регулювання статусу невідприємницьких організацій в Україні: Збірник наукових праць (за результатами роботи «круглого столу»)*. К.: НДІ приватного права і підприємництва ім. академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2014. 72 с. С. 62–65.

8. Шпуганич І. І. Особливості використання прибутку від здійснення господарської діяльності благодійною організацією. *Громадянське суспільство в Україні: проблеми забезпечення правотворчої діяльності: міжнародна науково-практична конференція (Харків, 1–2 квітня 2016 р.)*. Харків, 2016. С. 36–40.

9. Шпуганич І. І. Припинення благодійних організацій за законодавством України. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: XXIII звітна науково-практична конференція (Львів, 7–8 лютого 2017 р.): у 2-ох ч. Ч. 1*. Львів, 2017. С. 245–248.

10. Шпуганич І. І. Види благодійної діяльності за законодавством України. *Юридичні дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та законодавства: міжнародна науково-практична конференція (Київ, 7–8 квітня 2017 р.)*. Київ, 2017. С. 25–28.

11. Шпуганич І. І. Публічний збір благодійних пожертв за допомогою телекомунікаційних повідомлень. *Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного та ІТ права: матеріали другої всеукраїнської науково-практичної конференції (Львів, 27–28 жовтня 2017 р.)*. Львів, 2017. С. 278–283.

АНОТАЦІЇ

Шпуганич І. І. Благодійні організації як суб'єкти цивільного права. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право (081 – Право). – Тернопільський національний економічний університет Міністерства освіти і науки України. Тернопіль, 2018.

Дисертаційна робота присвячена дослідженню правового статусу благодійних організацій як суб'єктів цивільного права. У ній проаналізовано поняття, ознаки та види благодійної діяльності. Виокремлено характерні ознаки благодійної організації, запропоновано її авторське визначення. Розмежовано види благодійних організацій та досліджено їх визначальні ознаки. В роботі висвітлено порядок створення благодійної організації та охарактеризовано її установчі документи. Увагу присвячено дослідженню правового режиму майна благодійної організації, а також основних договорів, що укладаються в процесі її діяльності. Проаналізовано правові підстави та наслідки припинення благодійної організації.

Ключові слова: благодійна діяльність, благодійна організація, благодійна жертва, публічний збір благодійних жертв, благодійний ендавмент.

Шпуганич И. И. Благотворительные организации как субъекты гражданского права. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук (доктора философии) по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право (081 – Право). – Тернопольский национальный экономический университет Министерства образования и науки Украины. Тернополь, 2018.

Диссертация посвящена исследованию правового статуса благотворительных организаций как субъектов гражданского права. В ней проанализированы понятие, признаки и виды благотворительной деятельности. Выделены характерные признаки благотворительной организации, предложено ее авторское определение. Разграничены виды благотворительных организаций и исследованы их определяющие признаки. В работе изложен порядок создания благотворительной организации и охарактеризованы ее учредительные документы. Внимание уделено исследованию правового режима имущества благотворительной организации, а также основных договоров, заключаемых в процессе ее деятельности. Проанализированы правовые основания и последствия прекращения благотворительной организации.

Ключевые слова: благотворительная деятельность, благотворительная организация, благотворительное пожертвование, публичный сбор благотворительных пожертвований, благотворительный эндавмент.

Shpuganych I. I. Charitable organizations as subjects of civil law. – Manuscript.

Thesis for Scientific Degree of Candidate of Legal Sciences (Ph.D.) in specialty 12.00.03 – Civil Law and Civil Procedure; Family Law; Private

International Law (081 – Law). – Ternopil National Economic University of the Ministry of Education and Science of Ukraine. Ternopil, 2018.

The thesis is devoted to the study of the charitable organizations' legal status as subjects of civil law. Such organizations are claimed to be non-commercial legal entities of private law, the main purpose of which is carrying out charitable activity. The author analyzes charitable organization's features and divides them into two groups: general and special. It is revealed that all legal entities are endowed with general features, but special features characterize charitable organizations as special subjects of civil law.

Particular attention is paid to the study of the concept and essential characteristics of charity as charitable organization's purpose. Based on the conducted analysis of regulatory definition of charitable activity, the following features are pointed out: 1) voluntariness; 2) providing in the form of personal and/or property assistance; 3) non-entrepreneurial character; 4) target orientation. Furthermore the issue of spheres and types of charitable activity is considered in details.

It is argued that defined in the Law of Ukraine "On Charitable Activities and Charitable Organizations" types of charitable activity are essentially the ways of its carrying out. It is stated that charitable organizations have the right to conduct charitable activity, choosing the types and methods not prohibited by law, which justifies the inexpediency of establishing the clear list of charitable activity's types on a legislative level.

A particular chapter of the thesis is devoted to the study of the legal regime of charitable organizations' property. The provision on the order of the usage of charitable organization's assets (revenues) for covering administrative expenses has been improved. The position on the appropriateness of the legislative provisions' detalization regarding the usage of income (profit) from the carried out economic activity is expressed. It is substantiated that such income (profit) is aimed at achieving the main goal, covering administrative expenses and is not subject to the distribution among founders, participants, employees (except for the payment of their labor, accrual of a single social contribution), members of the organization's management bodies and other people related with them.

The thesis contains a detailed analysis of such legal category as a charitable endowment. It is stressed that the inappropriate legal regulation of relations concerning the formation and management of charitable endowments results in the absence of its practical use. It is offered to expand the object and subject structure of these legal relations, thus, to enable charitable organizations to create endowments independently at the expense of funds, securities and other movable and immovable properties and transfer them to management on the basis of the contract.

Moreover the procedure of a charitable organization's termination as a legal entity of private law enshrined in the legislation of Ukraine is highlighted in the dissertation research. Particular attention is paid to the issue of meeting the requirements of the charitable organization's creditors, as well as the study of the problem of ensuring the legal benefactors' and beneficiaries' rights and interests, obligations that have not been fulfilled at the moment of making the decision about liquidation.

Keywords: charitable activity, charitable organization, charitable donation, public charitable donations, charitable endowment.

Підписано до друку 25.04.2018 р.
Формат 60x90/16. Гарнітура Times.
Папір офсетний. Друк на дублюкаторі.
Умов. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 1,0.
Зам. № А016-18. Тираж 100 прим.

Видавець та виготовлювач
Тернопільський національний економічний університет
вул. Львівська, 11, м. Тернопіль 46009

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців ДК № 3467 від 23.04.2009 р.*

Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ»
вул. Бережанська, 2, м. Тернопіль 46009
тел. (0352) 47-58-72
E-mail: edition@tneu.edu.ua